

TURIȘTII STRĂINI SE INTERESEAZĂ DE SOARTA SATELOR ROMÂNEȘTI (1989)

Nicoleta ȘERBAN

Abstract: In 1989, an international scandal broke out due to the rural systematization project supported and promoted by Ceausescu. The project involved the demolition of half of the Romanian villages and the relocation of the population to the new agro-industrial centers. A protest movement against systematization started in Belgium in February 1989, which later spread throughout Europe. As the country was closed, some Westerners decided to visit the country as tourists to find out details about the villages. Western tourists came to the attention of the Securitate, being harassed, considered enemies and spies.

Keywords: Romanian villages, Western tourists, Ceausescu, Securitate, 1989.

În anul 1989 izbucnea un scandal internațional provocat de proiectul de sistematizare rurală, tot mai impulsivat de Ceaușescu începând din martie 1988. Proiectul consta în demolarea a 7-8.000 de sate din cele 13.123 existente și comasarea lor în centre agro-industriale. Ar fi fost ca și cum aceste sate nu ar fi existat niciodată, ele urmând a fi rase de pe suprafața pământului. Populația rezultată în urma demolărilor urma a fi mutată în blocuri sătești ce erau menite să asigure un mod de locuire situat între locuirea rurală individuală și cea colectivă de tip urban (blocuri P+1 sau P+2, cu anexe pentru păsări și animale, toate acestea pe o parcelă de 250 m²). Pe termen lung, efectul avea să fie devastator: era vorba de deștrădăcinarea unei populații din mediul său ancestral și mutarea ei forțată, de distrugerea patrimoniului arhitectural și cultural, a relațiilor tradiționale din cadrul comunităților sătești, și de uniformizarea populației. Privită din Occident, sistematizarea – așa cum era gândită de

Ceaușescu, era o adevărată tragedie. În februarie 1989, se lansa oficial în Belgia „Opération Villages Roumains”, mișcare de protest contra politicii de distrugere a satelor românești. „Opération villages roumains” și-a propus salvarea satelor românești de la distrugere, printr-o metodă inedită: fiecare sat românesc era „adoptat” de o comună occidentală. Belgianii erau conștienți că Ceaușescu nu ar risca un scandal internațional și deci nu se va atinge de satele protejate astfel, simbolic – desigur – din afară. Mișcarea a pornit din Belgia în februarie 1989, grație unui grup de tineri cu inițiativă, extinzându-se în lunile următoare în celelalte țări europene. S-a bucurat de un succes atât de mare, încât la momentul căderii regimului comunist, aproximativ 2.200 de comune, ceea ce însemna respectiv 30 de milioane de cetățeni europeni, erau implicate în Operațiune.

Întâi de toate, de precizat că poziția oficială a autorităților, deci a reprezentanților regimului era de a prezenta proiectul de sistematizare rurală, atât în fața propriilor cetățeni, cât și a străinilor, ca pe un proiect *de modernizare* și deci de îmbunătățire considerabilă a calității vieții de la sate. Nu se vorbea însă despre condițiile de viață din noile blocuri, lipsite de canalizare, încălzire centrală, oamenii își cărau lemnele pe scări, toaleta se afla afară. Pe lângă aceste neajunsuri, era evident că România nu ar fi putut susține un efort financiar atât de mare ce presupunea: materiale de construcții, instalații electrice, rețea de drumuri și telecomunicații, canalizare etc. Una peste alta, proiectul ar fi fost catastrofic, atât din punct de vedere economic, cât și socio-cultural. Mass-media occidentală dezlănțuia un torent de articole contra regimului, contra acestui proiect pe care îl găseau aberant. Regimul considera că presa occidentală a pus problema într-o manieră „speculativă și ostilă” și că nu s-a înțeles *corect* în Occident în ce constă de fapt sistematizarea rurală. Ceaușescu vedea în toată această acțiune pornită din Belgia, contra demolării satelor românești, o campanie *de denigrare* la adresa României, occidentalii antrenați în „Opération villages roumains” având, în accepția lor, o înțelegere total deformată asupra adevăratelor argumente din spatele acestui vast program de sistematizare. Este mesajul pe care autoritățile române l-au transmis în afară, dar și în interiorul granițelor, străinilor care se interesau de soarta satelor noastre. Ipoteza comuniștilor români era aceea că anumite cercuri caută să destabilizeze regimul, răspândind în mod deliberat informații incorecte sau denaturate despre sistematizarea satelor, în vreme ce populația occidentală, greșit informată, este manipulată.

Serviciile de Securitate românești primiseră indicații clare pentru anihilarea efectelor acțiunii declanșate în Belgia. Exista o armată de oameni din structurile Securității, în atribuțiile căreia intra tot ce ținea de zona rurală. Supravegherea populației avea scopul de a identifica orice pericol, potențial sau real la adresa Partidului, liderului acestuia și a statului comunist. Cât despre „starea de spirit a populației”, întotdeauna a existat un Plan de Supraveghere Informativă Generală. Securitatea a avut un rol primordial în controlul social și de formare a conștiințelor, utilizând cu precădere manipularea prin teroare și redistribuire a fricii, creând o adevărată psihoză a fricii. Cetățenii dădeau socoteală ofițerilor de Securitate din motive considerate atunci grave, dar care astăzi par banale și inacceptabile, cum ar fi opinii politice, critici sociale sau atitudini civice.

Operațiunea „Villages Roumains” a prins avânt atât de rapid, încât Departamentul Securității Statului s-a văzut pus în situația de a lua o serie de măsuri pentru a contracara efectele Operațiunii, atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Pe plan intern, se foloseau în mediul rural clasicele metode precum interceptarea corespondenței, recrutarea de informatori, existând o strânsă colaborare între reprezentanții PCR teritoriale și ofițerii de Securitate. Cei care intrau în vizorul Securității erau persoane care exprimau injurii sau amenințări la adresa conducerii de partid, cei care făceau comentarii negative față de conducătorii țării sau lansau idei „ostile”. În general, stările de spirit negative erau considerate ca fiind „necorespunzătoare”. Persoanele care aveau legătură cu cetățeni străini, se aflau în atenția Securității. Prin Legea nr. 23/16 decembrie 1971, orice român care discuta cu un străin era obligat să se prezinte la serviciile de securitate în 24 de ore, regulă care îi făcea pe mulți să evite contactul cu străinii¹. Acest lucru nu i-a împiedicat pe unii săteni să se plângă turiștilor străini care vizitau satele, dispunând de relativ puține forme prin care își puteau exprima dezaprobarea. Una din preocupările principale ale Securității era de a împiedica pătrunderea în țară a știrilor despre mișcarea din străinătate, respectiv transmiterea în Occident a veștilor despre ceea ce se întâmpla în interiorul granițelor; de aici și atenția deosebită pentru contactele cu străinii.

Din cadrul Departamentului Securității Statului, cele mai active în problematica satelor, au fost: Direcția I, Direcția a III-a (în plan intern) și CIE

¹ Anneli Ute Ganaby, *Cultul lui Ceaușescu*, București, Editura Polirom, 2003, p. 263.

(în plan extern). Direcția I era cea mai importantă direcție a Securității în plan intern, având ca misiune:

„... de a organiza, controla, și îndruma activitatea informativ-operativă pentru prevenirea, descoperirea și lichidarea acțiunilor complotiste, de subminare a puterii de stat, de atentat și de propagandă împotriva orânduirii socialiste”².

Străinii care soseau în țară din partea „Opération villages roumains” se puteau încadra lejer la toate aceste „delicte”, la fel și românii care vociferau opunându-se sistematizării. Direcția I lua în control cazurile cu un grad mare de pericolozitate socială, cele cu legături de activitate dușmănoasă cu grupuri reacționare din străinătate sau emisari ai acestora, precum și acelea la a căror rezolvare participă mai multe inspectorate ale Ministerului de Interne³. Este cazul „Opération villages roumains”, când toate Direcțiile județene ale Securității erau alertate în județele prin care treceau turiștii străini. În discuțiile legate de sistematizarea satelor, Direcțiile Județene raportau situația la Centru, la Direcția I. Aceasta avea atribuții foarte largi, printre altele, dând indicații județelor cu privire la ceea ce aveau de făcut. Toți dușmanii reali, potențiali sau imaginari intrau sub controlul Direcției I⁴.

Șefii securităților județene și de la București stabileau obiectivele ofițerilor de securitate și răspunderea lucrătorilor posturilor de miliție. Începând cu 1981, evidența străinilor în trecere prin sate era ținută astfel: străinii care rămâneau pe raza comunei mai mult de 24 de ore erau înscrși într-un registru special, care se găsea la fiecare post de miliție; iar pentru străinii care se aflau pe raza comunei pe perioade mai scurte de 24 de ore și care nu solicitau găzduire, se întocmeau note de constatare.⁵

Pe plan intern, țărani, muncitori, mineri etc., care încercaseră să își exprime dezacordul cu privire la sistematizarea localităților lor, erau destul de rapid reduși la tăcere. Erau, în cele mai multe cazuri, chemați la sediul securității, unde dădeau declarații, apoi li se „explica” ceea ce era evident: că

² Liviu Țăranu, *Securitatea și intelectualii în România anilor 80*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013, p. 15.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 17.

⁵ „Securitatea” – Revistă editată de Ministerul de Interne, Departamentul Securității Statului, Nr. 3 (55)/1981, p. 4.

partidul știe mai bine ce este util societății socialiste, iar ei trebuie să înțeleagă că „binele” acesta nu putea fi pus la îndoială. Nici nu era prea complicat să îi determine să adopte o altă părere, din moment ce majoritatea românilor trăia în permanentă frică de omniprezenta Securitate.

Securitatea a fost în permanență la curent cu ceea ce se publica în presa străină referitor la chestiunea satelor românești. O notă informativă din 6 iunie 1989 menționa că în revista social-politică franceză „Globe” s-a publicat un articol: *România: tăcerea Europei*, „deosebit de ostil și virulent la adresa țării noastre cu referire la planul de sistematizare rurală”⁶; în general, astfel de materiale erau publicate în Occident referitor la chestiunea satelor românești.

Securitatea era la zi cu evoluția Operațiunii. La București s-a știut chiar și de conferința de presă organizată cu prilejul lansării oficiale a Operațiunii la Bruxelles⁷, pe 3 februarie 1989. Securitatea știa despre faptul că se discutase despre 20.000 de turiști belgieni care erau programați să viziteze în 1989 țara noastră, pentru a observa situația localităților rurale⁸.

Cum țara era închisă ermetic, echipa „Opération villages roumains” din Belgia deținea extrem de puține informații legate de evoluția proiectului de sistematizare. Nu se cunoșteau nici măcar care erau primele sate ce urmau a fi „sistemate”. De aceea, au existat occidentali temerari care se ofereau să viziteze România, în încercarea de a afla noi date cu privire la sate. Mărturiile „turiștilor”, în fapt emisari ai „Opération villages roumains”, erau elocvente, dar mai ales așteptate cu interes în Occident. Celor ce doreau să viziteze țara, Coordonarea „Opération villages roumains” le oferea câteva sfaturi care să îi protejeze de eventuale neplăceri. Turiștii erau sfătuiți în repetate rânduri să nu călătorească singuri, ci mai degrabă în grupuri. În cazul în care erau interpelați de autorități în legătură cu scopul vizitei, erau sfătuiți să o facă pe inocenții, să spună că sunt interesați de arhitectura locală, de icoane, de ornitologie. Echipa „Opération villages roumains” le lăsa libertatea de a acționa după cum simțeau, nu fără a-i atenționa asupra pericolelor posibile: România era totuși o țară aflată dincolo de Cortina de Fier, cu un sistem totalitar și reguli stricte. De multe ori acești turiști erau abordați de săteni care îi invitau să le viziteze casa, indicându-le că era destinată să fie demolată și rugându-i să intervină dacă pot face ceva.

⁶ Arhiva CNSAS, Fond Informativ, dosar 013382, Presa II, fila 362.

⁷ Idem, dosar 013382, Vol 13, fila 258.

⁸ *Ibidem*.

De exemplu, câțiva locuitori din comuna belgiană Ittre, care se întorseseră din România, povesteau că la intrarea în localități văzuseră panouri pe care era scris: „Stima noastră și mândria. Ceaușescu, România”. Ei văzuseră și chiar fotografiaseră construcțiile nou apărute, văzuseră rafturile goale ale magazinelor. Constataseră totuși că în ciuda insecurității permanente, contactul cu populația era destul de facil. Oamenii se temeau să se exprime și păreau să nu aibă încredere în cei din jur, dar ei reușiseră să stabilească contacte cu câțiva. De aceea, își îndemnau concetățenii să creeze legături, este ceea ce părea să dea cele mai multe rezultate din câte observaseră. Lărgirea contactelor și schimbul interpersonal. Fotografii realizate în timpul călătoriei aveau să fie prezentate într-o expoziție cu prilejul reuniunii de la Virginal din 7 septembrie, sala polivalentă, unde urma a se vorbi despre „Opération villages roumains”⁹.

Occidentalii care vizitau România, în atenția autorităților române

Turiștii străini care vizitau țara noastră erau imediat luați în atenția Securității. Temerea era ca cetățenii români să nu intre cumva în relație cu străinii, din două motive: unul era ca nemulțumirile lor să nu fie transmise în afara țării, iar celălalt era ca aceștia să nu fie „contaminați” de părerile occidentalilor. Străinii, în general, erau considerați dușmani sau spioni. Faptul îi irita incontestabil pe cei care se ocupau de urmărirea acestor „denigratori” ai „realizărilor socialiste din țara noastră”, mai ales că unii dintre aceștia reușeau să se facă dificil de detectat și să le scape din vedere. Grijă autorităților era că străinii „efectuează fotografii și filmări ale unor aspecte negative ce pot fi interpretate tendențios în străinătate și au preocupări de a contacta cetățeni români de la care să obțină date privind sistematizarea unor localități rurale din România”¹⁰. Mesajul care se repetă cel mai des în notele Securității este: „Vă rugăm să întreprindeți măsuri urgente de reperare și control a activității acestora, iar rezultatele obținute să ne fie trimise în mod operativ la Direcția a III-a”¹¹.

Direcția a III-a, Serviciul 9 raporta că la data de 29 aprilie 1989 fuseseră informați despre un număr de 10 cetățeni francezi ce urmau să vină în România,

⁹ Arhiva Mundaneum/Mons, Cutia 70, La Roumanie en direct, août 1989

¹⁰ Arhiva CNSAS, Fond Informativ, dosar 013382, vol. 13, f.185.

¹¹ *Ibidem*.

ca turiști, cel mai probabil pentru a vizita satele¹². Aceste detalii (cu nume, prenume, data nașterii pentru fiecare cetățean francez) le erau transmise de către angajații de la Ambasada din Paris. Verificați în bazele de date ale Securității, se constata că cei 10 turiști francezi „nu sunt cunoscuți în evidențele de Securitate și nu au mai fost în RSR în perioada 1986-1989”¹³. Securitatea demonstra exces de zel, solicitând ca „întrucât sus-numiții sunt suspecți că au intenții de a culege date și informații denigratoare, apreciem că nu este oportun să li se permită intrarea în țară”¹⁴. O notă ulterioară insista asupra acestui fapt:

„Vă facem cunoscut că printre cetățenii francezi care solicită viză turistică, individual sau în grup, declarând că vor să facă „turul României”, sunt și elemente suspecte de a avea alte preocupări, respectiv legături cu așa-zisa grupare «Operația satelor românești» sau cu redacțiile unor ziare care fac propagandă dușmănoasă”¹⁵.

Securitatea aflase și despre alți cetățeni francezi care urmau să ajungă în țară. Se raporta, pe 26 iulie 1989, numele unor astfel de turiști, despre care se știa că solicitaseră viză. Fiecare dintre aceștia erau verificați: dacă nu cumva sunt ziariști, pentru ce publicație lucrau, cât aveau de gând să stea în România, pe ce rute urmau să meargă, de unde erau din Franța, ce orașe intenționau să viziteze¹⁶. Pe 8 septembrie 1989, se raporta că doi francezi de la postul de televiziune „France 3” veniseră în țară cu scopul de a „culege informații despre sistematizarea localităților rurale”¹⁷. Pe 2 septembrie, cei doi vizitaseră comunele Parva și Rebra din județul Bistrița-Năsăud, despre care cunoșteau că se încercase comasarea lor și se renunțase din cauza opoziției locuitorilor din Parva. Au fotografiat școala, locuințele din apropiere, brutăria și intrarea în mina Parva. În discuțiile cu doi locuitori ai comunei Parva se interesaseră de numărul caselor și al locuitorilor comunei, capacitatea de producție a brutăriei, ocupația locuitorilor. Pe 3 septembrie, cei doi ziariști francezi se deplasaseră la Apahida, județul Cluj, unde au fotografiat blocurile de locuințe nou construite.

¹² Idem, f. 396.

¹³ Idem, f. 396.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Idem, f. 394.

¹⁶ Idem, vol. 1, f. 231.

¹⁷ *Ibidem*, f. 212.

Agenții Securității au aflat, de asemenea, că străinii se interesaseră de: localitățile rurale aflate în curs de sistematizare și modul de realizare a sistematizării, localitățile care ar fi fost demolate și despre o disidentă cu nume de cod „Diana”¹⁸, cel mai probabil fiind vorba de Doina Cornea. Toți turiștii străini, care li se păreau suspecti, intrau imediat în atenția organelor de securitate. Pentru a nu ieși în evidență, unii turiști francezi / belgieni închiriau mașini din România, de regulă Dacii. Chiar și așa, erau dați în urmărire de îndată ce plecau de la centrul de închirieri auto. Despre unii care închiriaseră o astfel de mașină, raportul securității scria:

„La întoarcere, simulând că s-au rătăcit, au intrat în satul Adrian, comuna Livada, jud. Satu Mare, unde au oprit în fața bisericii reformate. Aici au oferit unui grup de copii dulciuri și creioane, și au încercat să intre în vorbă cu localnicii. La Adrian au fotografiat mai multe case noi, cu etaj și biserica reformată din localitate”¹⁹.

Articolul din „The Sunday Times”

Ce instrumente de împotrăvire aveau țăranii, în fața dărâării satelor lor? Cine le-ar fi ascultat cererile sau nemulțumirile într-un stat în care supunerea era piatra de temelie a funcționării social-politice și unde părerile contrare autorității erau considerate fapt penal? Pentru unii, o modalitate de a trage un semnal de alarmă, extrem de riscantă, de altfel, era trimiterea de mesaje anonime către postul de radio „Europa Liberă”. Puțini erau cei care aveau curajul să o facă, riscând să fie descoperiți. Cazuri de săteni nemulțumiți erau relatate prin intermediul postului de radio „Europa Liberă”, uneori de către turiștii străini care reușiseră să intre în contact cu localnicii. O notă a Securității menționa că „Europa Liberă” a difuzat în cadrul emisiunii „Articolul Zilei”, „un articol ostil și denigrator, apărut în ziarul britanic «The Sunday Times»”, referitor la demolarea satelor Vlădiceasca și Cioflăceni, precum și a unor case din zona Turnișor de lângă Sibiu. Era vorba de niște vizitatori britanici, care reușiseră să surprindă momentul când Gheorghe și Ana, din Vlădiceasca (situată la 35 de km de București), cărora tocmai le fusese dărâmată casa,²⁰ le-au ieșit în

¹⁸ *Ibidem*, f. 212.

¹⁹ *Ibidem*, fila 208.

²⁰ *Idem*, Presa II, f. 14.

cale. Episodul este cât se poate de real, Vlădiceasca și Ciofliceni fiind două localități care au fost într-adevăr rase de pe suprafața pământului. Articolul „denigrator”, preciza că, pentru a înlătura orice semne că acolo a fost timp de secole un sat, activiștii locali au îndepărtat toate indicatoarele rutiere, iar pământul pe care se aflase satul a fost arat. Gheorghe și familia lui fuseseră mutați cu forța la 11 km, „într-un bloc sinistru, din Periș”²¹. Explicația dată de autorul ziarului britanic era că se dorea să se pună capăt autonomiei țărănești, tradiției prin care țăranii se descurcă singuri, vânzând produse din gospodăria particulară și că „regimul crede că înghesuindu-i pe oameni în așa-numitele complexe agro-industriale, poate să-i controleze mai bine”. Evident că există multă ostilitate față de această schemă necugetată. Conducerea de la București refuză compromisurile. Se argumentează că politica de distrugere a satelor numită „sistematizare” va economisi bani, punând mai mulți oameni sub același acoperiș. Astfel de experimente sociale bizare au atras protestele internaționale. Regimul nu a dat nici un răspuns, în afară de faptul că a ordonat formidabilului său aparat de securitate să împiedice ca știrile despre distrugeri să ajungă în occident. Străinii care părăsesc România sunt controlați riguros, deseori corporal, pentru filme, caiete de note sau dovezi de contacte cu românii.

Povestea lui Gheorghe și Ana a ieșit la iveală din întâmplare. Un vizitator britanic și soția acestuia, care mergeau cu mașina spre Snagov, în septembrie, au fost șocați, văzându-i pe săteni demolându-și singuri casele când au trecut prin Vlădiceasca și Ciofliceni. O bătrână plângea, fiindcă un vehicul îi distrusese intenționat grădina. Fiica ei stătea uitându-se de parcă nu-i venea să creadă – a declarat turistul britanic care a preferat să rămână anonim, deoarece dorea să mai viziteze România. Turistul a fotografiat casele, precizând un detaliu halucinant: oamenilor li s-a permis să-și oprească ramele de ferestre și grinzile de acoperiș.

„Săptămâna trecută am făcut și eu fotografii în același loc. Nu se mai vedea nici un semn de case, iar localnicii întrebați unde este Vlădiceasca ridicau din umeri. Indicatoarele rutiere au fost ridicate – a spus un om care căra lemne cu sania. El a adăugat: «În curând se vor întoarce să ridice și indicatorul de Ciofliceni». Alții au spus că sătenii fuseseră cazați în satul Ghermănești, care a fost, de asemenea, parțial distrus, urmând să facă parte din noul complex

²¹ *Ibidem*.

agro-industrial. Izolați acum în micul lor apartament de la etajul cinci, Gheorghe și Ana încă nu și-au revenit după pierderea casei și a satului lor. Ei nu mai pot ține animale sau cultiva legume și fructe. Grava lipsă de alimente din România face ca situația lor să fie și mai grea”²².

Textul sintetizează modul în care autoritatea politică înțelegea să gestioneze situația: reiese disperarea oamenilor, tratamentul aplicat străinilor care erau susceptibili de a dezvălui lumii ceea ce se întâmpla, dar și tratamentul asupra propriilor cetățeni. Întâmplarea frapează prin însuși grotescul pe care îl conține, dar și prin neprevăzutul care învăluia aceste acțiuni de demolare: vizitatorii britanici au rămas la fel de stupefiați, ca și fiica bătrânei, care se uita de parcă nu-i venea să creadă. Din agoniseala de-o viață, tot ce le mai rămăsese cuplului „Gheorghe și Ana” (emblematic pentru orice altă familie din satul demolat) erau ramele de ferestre și grinzile de acoperiș. O imagine sinistă, care, probabil, a bântuit multă vreme imaginația celor doi voiajori străini.

Securitatea, tot mai vigilentă

Pe 7 iunie 1989, un raport al Securității informa că:

„cercurile reacționare din Occident și-au propus ca în lunile iulie și august să intensifice trimiterea de emisari în România cu scopul de a culege date care să fie folosite în campania antiromânească în exterior și să incite populația autohtonă la acțiuni de natură dușmănoasă”²³.

La Lyon, în Franța, a fost creată o asociație intitulată „Echilibrul”, care își propunea să desfășoare acțiuni ostile în numele așa-zisei apărări a drepturilor omului în România. Pentru că nu puteau trimite în România camioane cu alimente și medicamente, conducătorii acestei asociații au hotărât ca ajutorul să fie trimis prin persoane care vor călători ca turiști. Au făcut precizarea că până la începutul lunii iunie, aveau deja o listă cu 1.000 de francezi care în lunile iulie și august doreau să se deplaseze în România cu mijloace de transport proprii, transportând alimente și medicamente. De asemenea, era dispusă instruirea corespunzătoare a lucrătorilor din punctele de trecere a frontierei,

²² Idem, f. 15-16.

²³ Idem, vol. 13, f. 2.

deoarece astfel de intenții și-au exprimat și alte „organizații reacționare” din țările occidentale. Datele de interes operativ urma să fie transmise direct securităților județene²⁴.

„Operațiunea Villages Roumains” lua amploare în Occident, iar în țară soseau tot mai des turiști străini, ceea ce a determinat Securitatea să ia măsuri de sporire a supravegherii, organizând sesiuni de instruire specială pentru ofițerii săi. La „instruirea pe linia combaterii propagandei antiromânești”²⁵ din străinătate, din 7 august 1989, Direcția I din Departamentul Securității Statului, participau: ofițeri specialiști de la toate serviciile de informații interne de la securitățile județene și a municipiului București, șefii de servicii și ofițeri specialiști din unitatea centrală, ofițerii cu atribuții în problemă de la U.M. 0544/225, Direcția a III-a și Serviciul „D”²⁶. Unul dintre scopurile acestei instruirii era „combaterea propagandei ostile, antiromânești, sub forma așa-ziselor ajutoare materiale”²⁷. Se solicita cadrelor de securitate ca, „în funcție de competențe, să asigure pregătirea contrainformativă a reprezentanților organelor locale pentru ca aceștia să combată și să respingă eventuale acțiuni provocatoare ale unor străini (ziariști, turiști etc.) cu care vor intra în contact și să prezinte conceptul românesc de dezvoltare și modernizare a localităților rurale. Această circulară era trimisă către toate securitățile județene”²⁸. Cu alte cuvinte, erau pregătite cadre care să știe ce și cum să le vorbească străinilor, teoria cu „modernizarea” fiind cea mai uzitată de acestea. Aceștia trebuia să fie în permanentă stare de alertă, pentru atunci când va fi fost cazul să își facă imediat apariția și să acționeze conform instructajului.

Un episod raportat către Direcția I, de Securitatea Maramureș este al unui cuplu de francezi care au vizitat satul Petrova. Turiștii francezi au fost atent supravegheați pe toată perioada sejurului lor în țară; Securitatea era la curent cu ora la care intraseră în țară, data (26 mai), punctul vamal pe unde trecuseră, ce aparatură aveau la ei, ce mașină conduceau. Colonelul vamal anunțase intrarea lor în țară, Direcția a III-a și securitățile județene din Maramureș și Satu Mare, deoarece li se păruse suspectă deținerea de către

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Idem*, vol 13, f. 6.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, f. 7.

²⁸ *Ibidem*, f. 200.

aceștia a opt casete cu imagini și o cameră de luat vederi²⁹. Turiștii străini fuseseră urmăriți în periplul lor la Sighetu Marmăției și la Săpânța din ziua de 27 mai. Securitatea știa și de vizita la Petrova din după-amiaza aceleiași zile, unde filmaseră Consiliul Popular, postul de miliție și „unele aspecte care pot fi interpretate defavorabil”³⁰. După ce Securitatea județeană Maramureș a raportat Direcțiilor I și a III-a aceste fapte, a primit apoi ordin să-i avertizeze pe cei doi străini și să le rețină casetele și filmele:

„Cei doi francezi au preocupări ziaristice, sunt dotați cu aparatură de foto-filmare și acționează pentru obținerea de: interviuri, adrese, numere de telefon ale unor cetățeni români întâlniți întâmplător, imagini interpretabile și se dedau la regizarea unor acțiuni provocatoare a căror înregistrare pe peliculă poate fi ulterior comentată ostil pe linia acțiunilor antiromânești privind procesul de sistematizare rurală. Se autoverifică permanent, iar pentru a îngreuna localizarea lor, dorm în mașină în diferite parcuri. Au fost identificați cu activitățile enumerate mai sus pe raza județului Maramureș, unde au declarat că «militează» pentru înfrățirea unei localități românești cu una franceză. Rugăm luați măsuri de identificare și controlare complexă a activității lor pe raza dvs. de competență. Rezultatele măsurilor întreprinse, rugăm să le comunicați operativ la telefoanele pentru serviciul publiciști străini. Având în vedere pericolozitatea acțiunilor desfășurate de cei doi ziariști francezi, rugăm luați urgent toate măsurile necesare în vederea identificării lor urgente și asigurării măsurilor de control complex al acestora. Totodată, asigurați predarea lor securităților județene limitrofe când aceștia părăsesc raza dvs. de competență. Rugăm raportați urgent rezultatul măsurilor întreprinse, operativ la telefon”³¹.

Măsurile nu au fost executate, întrucât turiștii străini nu au mai putut fi găsiți, plecând într-o direcție necunoscută, reușind deci să le înșele vigilența. Direcția a III-a a transmis prin telex tuturor securităților județene ordinul de identificare și de a lua măsuri pentru a vedea dacă încearcă să viziteze ambasadele străine. Pe 30 mai, francezii erau reperați în capitală. Direcția a III-a solicita un control vamal amănunțit la plecare. La controlul efectuat în 2 iunie

²⁹ *Ibidem*, f. 244.

³⁰ *Ibidem*, f. 245.

³¹ *Ibidem*, f. 186.

cu ocazia ieșirii din țară pe la Nădlac, „asupra acestora nu au fost găsite casete, filme și alte materiale cu conținut ostil”³². Securitatea județului Maramureș și ale celor tranzitate pe ruta Baia Mare-București-Arad era muștrată că au acționat „necorespunzător, nereușind să-i repereze și să întreprindă măsuri eficiente de control și prevenire”³³. Direcția a III-a cerea tuturor securităților județene „prevenirea și neutralizarea oricăror activități ostile ale cetățenilor străini aflați pe raza de responsabilitate, în special francezi, americani, olandezi, belgieni și englezi”³⁴.

La București s-a acționat pe mai multe planuri pentru contracararea efectelor „Operațiunii Villages Roumains”, iar unul dintre acestea a fost atenția deosebită acordată turiștilor străini care se interesau de soarta satelor românești. Observăm un control sever al cetățenilor, populația era atât de strict supravegheată, încât cu greu ar fi putut răzbate în Occident detalii referitoare la opinia locuitorilor despre sistematizare. Și totuși, cu toată grija Securității, contactele, chiar și sporadice, au existat. Pentru regim, a existat o preocupare cât se poate de serioasă pentru mișcarea de protest pornită din Belgia.

Concluzia este că Securitatea a făcut tot ce i-a stat în putință ca s-o împiedice sau măcar să o neutralizeze. Din măsurile luate contra turiștilor străini, a reieșit lipsa de respect, pe de o parte față de proprii cetățeni cărora nu le-a luat în seamă dorințele și pe care a căutat să îi forțeze în direcții spre care nu aveau predispoziție; lipsa de respect față de libertățile cetățenești, libertatea de opinie, libertatea de circulație etc., dar și desconsiderația pe care au arătat-o în relațiile cu străinii, cel puțin în cazul turiștilor străini, cărora li se transmitea vădit că nu sunt doriți. Un alt aspect care a rezultat din înșiruirea evenimentelor este duplicitatea regimului: pe o parte se vorbea de modernizare, dar ce fel de modernizare nu se explica până la capăt; se spunea că nu se dărămă nimic, dar la Cioflăceni și Vlădiceasca locurile fostelor case au fost arate. Obsesia trădării, neîncrederea și suspiciunea sunt alte elemente care se fac remarcate. „Cine nu e cu noi, e împotriva noastră” sună un vechi principiu leninist. Exista suspiciune față de locuitorii neobedienți de la sate, iar în grupul „Opération villages roumains” și a susținătorilor săi era identificat „dușmanul” din afară.

Nicoleta ȘERBAN

³² *Ibidem*, f. 245.

³³ *Ibidem*, f. 246.

³⁴ *Ibidem*, f. 246.